

120 jaar Eemnesser feesten

DEEL 1: VAN COMMISSIES TOT ORANJE-COMITÉ (1892-1940)

JAAP GROENEVELD

Eemnes staat al verscheidene jaren in de omgeving bekend om zijn gezellige Koninginnedag en ook de feestweken mogen er zijn. In een nummer van de Laarder Courant "De Bel" uit 1938 stond dat Jan Hagen en Bertus Groen hun zilveren jubileum in het toenmalige Oranje-Comité vierden. Dat was dus sinds 1913, precies het jaar dat landelijk de Onafhankelijkheidsfeesten – ook wel 100 Jaar Koninkrijk – werden gevierd.

In de raadsnotulen van 29 augustus 1913 werd gerefereerd aan 'een voorlopige Commissie tot feestviering'. Mijn gedachte was daarom, met inachtneming van het verloop sinds 1938 tot heden, dat er vanaf 1913 in Eemnes continue een commissie of comité heeft bestaan voor het organiseren van volksfeesten en nationale feesten. Er waren echter ook al eerder feestcommissies en het continue bestaan vanaf 1913 blijkt niet keihard te maken te zijn. Was er een jaarlijks opererende commissie of waren er in de eerste tijd gelegenheidscommissies, waarin – niet toevallig – vaak dezelfde mensen zaten, zoals genoemde Jan Hagen en Bertus Groen?

Vanaf 1913 zijn er foto's bekend, wat de lopende HKE-tentoonstelling '100 Jaar feest in Eemnes' zeker rechtvaardigt. Een mooie gelegenheid is het ook voor het Feestcomité Eemnes om een feest te vieren in dit bijzondere jaar met de voorlopig laatste Koninginnedag. Het kan linksom of rechtsom bogen op een geschiedenis van minstens 100 jaar overgedragen ervaring. Met dezelfde argumenten kan echter in 2020 al '125 Jaar Feestcommissies in Eemnes' worden gevierd. Per slot, zijn we in Eemnes altijd in voor een feestje ...! Maar hoe zat dat vroeger?

ALGEMENE INLEIDING

Omdat er een grote hoeveelheid informatie op de lezer af komt en niet elke lezer thuis is in de Eemnesser situatie, is het goed om even een aantal zaken algemeen te verduidelijken. Deze zullen overigens ook voor het tweede deel van dit artikel gelden, dat in het volgende kwartaalblad verschijnt. Er is bewust voor gekozen om niet elk voorval door middel van een noot met bewijsplaats te verantwoorden. Dit artikel zou daarmee totaal uit zijn voegen barsten.

Bronnenmateriaal en verantwoording

Helaas is het niet mogelijk om terug te vallen op een archief van het Feestcomité. Dat begint pas met het grote feest van 1951 met een kasboek en in 1974 met wat andere documenten. Gelukkig zijn er de gedigitaliseerde kranten van de *Laarder Courant "De Bel"* (sinds 13 oktober 1923) bij de Historische Kring Laren.¹ Daarnaast ook de inmiddels bij de Koninklijke Bibliotheek (KB) gedigitaliseerde *Gooi- en Eemlander*.

Andere belangrijke bronnen vormen de verslagen van de gemeenteraad en B&W van Eemnes en Henk van Hees heeft al zo'n veertig jaar geleden aantekeningen gemaakt van gesprekken met oude Eemnessers. Gelukkig zijn er enkele fraaie fotoseries over feesten in Eemnes uit 1913 en 1923 en van andere vooroorlogse jaren is ook nog wat bewaard gebleven, met dank aan verschillende leden, die materiaal beschikbaar stelden, wat hier niet allemaal geplaatst kon worden.

Henk van Hees wil ik bedanken voor de steun met kritische opmerkingen, vragen en aanvullingen en het herlezen van groeiende versies van het verhaal.

Afbakening van het 'feestterrein'

Gemeenschappen hebben altijd behoefte aan feesten gehad. Belangrijke gebeurtenissen zijn doorgaans de aanleiding. We beperken ons hier alleen tot feesten die in principe de gehele lokale gemeenschap raken en waar raakvlakken waren met de feestcommissies. Dat zijn dan: nationale en koningshuis gerelateerde feesten, de Eemnesser kermis, de 'volksfeesten', feesten rond burgemeesters en incidentele andere feesten waar dezelfde commissie organisator van was.

De achtergronden van de Eemnessers

Om een aantal gebeurtenissen beter te kunnen plaatsen is het nodig om te begrijpen dat Eemnes een agrarische samenleving was, die religieus verdeeld was. In 1900 woonden er bijna 1300 inwoners, in 1930 bijna 1800. Men leefde welis-

Herberg "De Lindeboom" tegenover de Kerkstraat aan de Wakkerendijk voor de afbraak in 1936 (foto Stevens; coll. Historische Kring Eemnes). De Kerkstraat was altijd de centrale plaats van de Eemnesser kermis. Van 1883 tot 1911 zwaaide Hein Perier er de scepter. Daarna werd Jan Ruizendaal herbergier tot de afbraak voor de gelijknamige burgemeesterswoning. Links buiten beeld stond een gigantische lindeboom, waaronder fanfarecorps "De Eendracht" wel concerten gaf.

waar in vrede naast elkaar, maar de verschillen in levensopvatting waren er niet minder om. Hooguit moesten groepjes schooljongens tot de orde worden geroepen bij 'het op elkaar wreken van zeer oude martelaren', bij wijze van spreken. Ca. 60% van Eemnes was rond 1900 rooms-katholiek en de overige 40% vooral Nederlands hervormd van de bevindelijke denominatie, dus streng in de leer.

De Reformatie had grote invloed op de leefstijl van de mensen. De calvinisten stoorden zich aan de overblijfselen van 'paapse' gebruiken, zoals de kermis (van 'kerkmis'), carnaval en het Sint-Nicolaasfeest. Daarbij kwam nog dat ze gruwden van 'onnutte superstitiën, dronckenschap en brasserijen'² en ander 'onzedelijk gedrag' zoals dansen. Nu zat er zeker wel een terechte kant aan het zedelijkheidsoffensief, want menig boerenknecht raakte tijdens de kermis door zijn jaarloon heen en vechtpartijen kwamen ook wel voor.

Niet voor niets betaalden de hervormde boeren daarom het loon ná de kermis. Dit

is illustratief voor de fundamenteel verschillende kijk op het leven en de gevolgen voor het hiernamaals. Calvinisten bogen in grote lijnen feestelijkheden naar het uiten van dankbaarheid en het eren van het koningshuis. Katholieken hielden van een ongedwongen feest op zijn tijd; zie carnaval, dat we in Eemnes overigens nog maar 44 jaar kennen. Het Sint-Nicolaasfeest is nooit verdwenen, maar in 1923 bezocht de goedheiligman met zijn Pieterbazen alleen, 'zoals jaarlijks', de katholieke scholen in Eemnes. Over de "School met den Bijbel" werd niet gerept.

Het laat zich raden dat deze fundamenteel verschillende leefwerelden regelmatig voor onderlinge fricties moeten hebben gezorgd. De gemeentelijke notulen repen er niet over en de kranten noemen hooguit een voorval zonder de diepere oorzaak aan te duiden. Af en toe kan men alleen aan de top van de ijsberg de rest vermoeden die onder water is gebleven. Men vermeed de harde confrontatie, want men wist dat men morgen weer op elkaar kon zijn aangewezen. 'Polderen' is een oud Nederlands gebruik.

FEESTEN VOOR 1913

Henk van Hees tekende op van Hendrik Hagen, die rond 1910 was geboren, dat hij als kind meest onder de indruk was van Koninginnedag (31 augustus) en de 'kermis' op maandag tot en met woensdag na de derde zondag in oktober. Zijn familie stond op beide dagen met een kraampje met snoep in de Kerkstraat. Elke vergelijking met ons hedendaagse begrip gaat echter mank.

De Eemnesser kermis

De boerenknechten en meiden hadden met de zogenaamde kermis een week vrij na de oogst. Ze kregen hun jaarloon en sommigen wisselden van betrekking. Dit gebeurde omstreeks dezelfde week ook in andere delen van Utrecht, bijvoorbeeld in Hoogland en Haarzuilens (Haarse kermis). Men noemde de eerste drie dagen van de week wel 'kermis', maar veel stelde het niet voor. Er was ook geen verbinding met de verdwenen 'kerkmis' van de Nicolaaskerk, die ooit op 6 december zou moeten zijn gehouden. In elk geval was het een belangrijke gebeurtenis in de Eemnesser dorpsgemeenschap met een week van ontspanning. Verderop komen we erop terug in verband met nieuwe initiatieven voor de verdwijnende kermis. In 1913 wordt in de *Gooi- en Eemlander* gemeld, dat hij 'weder rustig en kalm is voorbijgegaan', hoewel in 1924 wordt verwezen naar 'geweldige drinkpartijen' die zich vroeger nogal eens voordeden. Veel boerenjongens gingen met hun lief

overigens liever naar de grotere plaatsen als Hilversum en Amersfoort waar meer vertier was, waardoor deze kermis wegwijnde. We komen later op de kermis terug. Er is overigens geen enkele relatie met de jaarlijkse kinderkermissen in het voorjaar sinds 1978.³

STERK VERHAAL OVER DE EEMNESSER KERMIS

In de familie Van IJken, van de schippers, vroegen de kleine jongens altijd aan de ooms op verjaardagen en dergelijke hoe dat nou zat met Ome Elis (Elias). Elis was vreselijk sterk. Hij kon een biervat van 60 kg zo uit het ruim op de wal zetten. Toen er weer eens kermis was, wilde de man van de kop van jut, dat Elis ook een poging waagde. Hij wilde niet, tot hij het gezeur van de man zat werd. Hij sloeg zo hard dat de hele installatie in elkaar lag en de looper nergens meer te vinden was.

De anekdote suggereert dus dat er wel eens een kop van jut kwam. Of dit voorval het einde inzette van de Eemnesser kermis zullen we wel nooit weten.

Prinsessedag en Koninginnedag

Liberaal politici hebben in de 19^e eeuw bepleit dat Nederland een nationale feestdag nodig had met de monarchie als samenbindend element. Nederland dreigde met de beginnende verzuiling en tegenstellingen tussen arm en rijk een verdeeld land te worden. Het feest zou in de plaats kunnen komen van oogstfeesten en dergelijke. De verjaardag van kroonprinses Wilhelmina werd bij haar negende op 31 augustus 1889 daarom verheven tot Prinsessedag. Vanaf het jaar daarop, na het overlijden van haar vader Koning Willem III, zou deze dag Koninginnedag worden genoemd. Tot 1892 is in Eemnes niets over deze dag bekend.

In 1888 had de arrondissementsschoolopzichter het invoeren van feesten op scholen gepropageerd om het schoolbezoek te bevorderen. Eemnes had in 1884 deze schoolfeesten juist afgeschaft. In 1892 was er wel weer sprake van, met verwijzing naar voorgaande jaren, zonder dat enig verband duidelijk is met Koninginnedag. Koninginnedag op 31 augustus was natuurlijk een uitgelezen moment voor het begin van het schooljaar en een daaraan gekoppeld schoolfeest. In 1892 was er bijzondere aandacht in de raad voor Koninginnedag. Er zou bij paleis Soestdijk een

aubade voor de dan twaalfjarige koningin Wilhelmina en koninginmoeder-regentes Emma worden gegeven door de schoolkinderen van Baarn, Soest en Eemnes. De kinderen brachten het "Feestlied" ten gehore dat het Baarnse schoolhoofd Pluim had gedicht. De jaarlijkse bijdrage van f20 per school voor een schoolfeest moest op die dag besteed worden aan traktaties voor de kinderen.

In de jaren daarna trok de gemeente Eemnes f25 uit voor elke school ten behoeve van Koninginnedag 'om de kinderen te onthalen en kleine geschenken aan de meest oppassende onder hen uit te reiken ten einde getrouw schoolbezoek aan te moedigen'. In 1913 werd besloten de f75 voor de drie scholen naar rato van het aantal leerlingen te verdelen voor de kinderfeesten op Koninginnedag.

De regie van deze kinderfeesten zal uiteraard bij de schoolhoofden hebben gelegen. Men zou verwachten dat de scholen dit samen organiseerden, echter in 1913 was dat niet het geval. Alleen de Openbare School (praktisch een katholieke jongensschool) vierde wel op Koninginnedag, terwijl het feest op de Zusterschool en de Bijbelschool om 'bijzondere redenen' was uitgesteld.

Bijzondere feesten voor 1913

In 1895 kreeg Eemnes een nieuwe burgemeester, jhr. C. Roëll. Op 18 juli keurde de gemeenteraad achteraf een tegemoetkoming goed om in de kosten van f150 voor het feestelijk binnenhalen, gemaakt door 'de feestcommissie te Eemnes', te voorzien. Dit laat in elk geval zien dat er ook al ver voor 1913 feestcommissies waren. Dat spreekt eigenlijk voor zich, maar we weten niet zeker of er een doorlopende jaarlijks terugkerende commissie sprake was, waarvan af en toe een lid terugtrad en vervangen werd zoals tegenwoordig. Natuurlijk was er zeker een groep leidende personen in de dorpsgemeenschap die steeds het voortouw nam. Wethouders, raadsleden, onderwijzers en de burgemeester zelf als erevoorzitter waren daar vaak bij betrokken.

Meer commissies komen we tegen in de gemeentelijke notulen. In juli 1898 werd aan de 'Commissie voor 't Inhuldigingsfeest' van koningin Wilhelmina op 1 september f75 toegekend terwijl in oktober aan dezelfde commissie, die nu – foutief – 'Commissie van het Kroningsfeest' wordt genoemd, f50 wordt toegekend om het tekort aan te vullen. Hier zien we dat de naamgeving van de commissies en comités niet altijd even eenduidig is, wat overigens nog voortduurt tot 1936. Deze commissie bestond blijkens een bewaard gebleven intekenlijst uit: burgemeester jhr. C. Roëll (erevoorzitter), dr. J.T.A. Weitjens (voorzitter, arts), P.G. Staal (ondervoorzitter en hoofd van de Openbare School), W. van de Kuinder (penningmeester), A.A.A. Snel (1e secretaris), A. Koelewijn (2e secretaris) en de le-

den P. Seldenrijk, C. Kuijer, A. van der Wardt, L. Eek, J.H. Leebeek (onderwijzer van de School met den Bijbel), J. Makker. Van der Wardt en Eek waren op dat moment wethouder. Het comité representeert een doorsnee van de bevolking qua gezindheid en herkomst uit Binnendijk en Buitendijk. Het gemeentebestuur had overigens ook een nieuwe vlag aangeschaft voor het feest. Zo'n in onze ogen onbenullige uitgave kwam wel aan de orde in de raad! Bij gelegenheid van het huwelijk van koningin Wilhelmina met prins Hendrik op 7 februari 1901 is sprake van aardigheidjes voor de schoolkinderen (f20 per school en een bordje met de beeltenissen van het koninklijke bruidspaar) en liefdadigheid voor de armen (f100 totaal) op kosten van de gemeente. In 1904 was er bij het 25-jarig jubileum van koningin-moeder Emma een inzameling voor het Emmafonds.

Na de geboorte van prinses Juliana (30 april) werd op 13 mei 1909 een 'volksfeest' gevierd zonder gemeentelijke steun. 's Ochtends werd met een stoet versierde paarden en fietsen burgemeester Rutgers van Rozenburg (sinds 1907) van de grens met Baarn opgehaald. Daarna begon het ringsteken op paarden en 's middags waren er kinderspelen als koekhappen, zaklopen, vaatjes kruien, enz. Daarna 'kuipje-ringsteken' (tonnetje steken) en ringsteken op de fiets. Een fanfare in de versierde muziektent en vuurwerk sloot de alom geloofde en 'goed geslaagde dag' af, met 'hulde aan de feestcommissie'. We hebben hier de vooralsnog oudste vermelding van tonnetje steken in Eemnes. De hele entourage is kenmerkend voor een 'volksfeest'. En ook hier is weer sprake van een feestcommissie. Of er eerder bij andere gelegenheden zulke volksfeesten waren weten we niet, maar het is aannemelijk dat ze af en toe wel voorkwamen.

Onafhankelijkheidsfeest 1913

In 1913 werd in Eemnes uitgekapt ter gelegenheid van het Onafhankelijkheidsfeest, ook weer zonder steun van de gemeente. In juli had het gemeentebestuur nog aan de commissaris van de koningin op een circulaire over het onderwerp geantwoord, dat er geen plannen bestonden voor de viering van honderd jaar onafhankelijkheid. Op de ochtend van de raadsvergadering van 29 augustus 1913 verschenen echter de heren A. [Aart] de Bruijn en M. [Meindert] Rebel bij burgemeester Rutgers van Rozenburg namens de 'voorlopige Commissie tot feestviering ter herdenking van onze honderdjarige onafhankelijkheid'. Zij verzochten om een subsidie uit de gemeentekas. De raad besliste afwijzend wegens de ongunstige financiële toestand, onder sympathiebetuiging met het plan.

Boven: Versierde fietsen in de optocht van 1913 (coll. Jan Manten).

Onder: Versierde sjezen met berijders die zich blijkbaar hadden verkleed, zie de Tiroler uitdossing en de Zeeuwse kap (coll. Jan Manten).

Ook toen al een gezellige drukte op de Wakkerendijk (coll. Jan Manten).

Niettemin kwam er een feest op donderdag 18 en vrijdag 19 september, wegens de gebruikelijke weersomstandigheden geschikter dan de officiële herdenkingsdag 20 november, de dag van de terugkeer van de latere koning Willem I. Met de gebruikelijke intekenlijsten werden de financiële middelen verzameld naar we mogen aannemen. Blijkbaar had het initiatief de aandacht getrokken, want er kwamen fotografen op af, die een des te sprekender beeldverslag geven van de eerste dag. Een aantal overgeleverde foto's daarvan staat afgebeeld in de verschillende boekjes *Eemnes in oude Ansichten*. De foto's geven vooral een optocht weer van versierde sjezen, fietsen en enkele andere foto's van de eerste dag. Hier zijn enkele afgebeeld die, voor zover bekend, niet eerder zijn gepubliceerd.

Ongetwijfeld zal er ook ringsteken zijn georganiseerd, zowel met sjezen als op losse paarden, wat vroeger aan het begin van de Meentweg gebeurde. Op de tweede dag waren er kinderspelen in de Kerkstraat, met 's avonds tonnetje steken voor jongens boven 18 jaar en geblinddoekt kaars uitblazen voor de meisjes van dezelfde leeftijd in de sfeervol verlichte Kerkstraat. Tot 's avonds laat werd gedanst en gezongen alsof het een familiefeest was. Ook dit feest kreeg veel lof in de krant en in het bijzonder ook A. de Bruijn, de initiatiefnemer. Het lijkt daarmee op een particulier initiatief vanuit de gemeenschap.

Publiek kijkend naar de optocht van 1913 te Eemnes-Binnen (coll. Henk van Hees).

Staannd v.l.n.r.: Wilhelmina Johanna Bijvank-Mol, Johanna Maria Nagel-van Schalkwijk (1866-1920), Henk Nagel (1901-1970) met broer Bertus (1912-2000) op de arm en Meep Majoor. Hoog zittend v.l.n.r.: Driekus Luijff (1839-1929), Teus Roothart (1844-1923), Daatje Luijff (1897-1950), Grietje van Daatselaar, Martje Stalenhoef (1907-1997), Marie Nagel-van den Breemert (1869-1957), Aaltje Horst-Elders (1867-1962) met dochter Geertje op schoot en daarnaast zontje Jan (1910-1993), Geert Luijff-van den Breemer (1838-1916) en Betje Elders-Hoogebloom (1830-1923). Vooraan v.l.n.r.: Marie van Dijk (1898-1996), Anna, Eef en Koos Bijvank, Wouter Simons, Wouter van Dijk (1855-1941).

25-JARIG REGERINGSJUBILEUM WILHELMINA 1923

Begin augustus 1923 houdt 'de vroegere commissie voor de volksfeesten, aangevuld met nog eenige dorpsgenooten' een vergadering op het gemeentehuis met de vraag: 'Moeten we in September feestvieren of niet?' Aanvankelijk is het plan 4 en 5 september, maar blijkens de verslagen is het geworden donderdag 30 en vrijdag 31 augustus. Op donderdag was de grote allegorische optocht. Op vrijdag waren er kinderspelen in de Kerkstraat. Op het feestterrein – waar? – was een ringrijderij te paard. In de avond was 'het attractienummer tonnetje steken' in de à *giorno* ver-

lichte Kerkstraat. Tot slot gaf de muziekvereniging een concert. Dat deed het nog een keer op donderdagavond 6 september 'onder De Lindeboom', de dikke linde voor het gelijknamige etablissement. Op die dag van de officiële viering was ook een delegatie van twee mannen en negen vrouwen in streekdracht onder het banner "Oranjevereniging Eemnes" naar het defilé in Amsterdam getogen. De naam lijkt voor de gelegenheid te zijn gecreëerd om de uitstraling, want uit niets blijkt dat er daadwerkelijk en formeel een Oranjevereniging in Eemnes was. Gewoonlijk werd in die tijd de aanduiding 'feestcommissie' gehanteerd.

De *Gooi en Eemlander* vermeldt in haar verslag van de optocht 16 ruiters, 33 fraaie tilbury's, 34 versierde 'rijwielen' en 10 praalwagens. Vier van de wagens waren van de oud-landbouwcursistenbond die taferelen en activiteiten van het boerenbedrijf uitbeeldden, waaronder die van de familie Hilhorst met het boerenbinnenhuis. De eerste prijs won de R.K. Toneelvereniging met de uitbeelding van 'Hulde aan de Kunst'. Een aantal beeldden het beroep van de maker uit, tevens mooie reclame, zoals die van aannemer Eggenkamp en rietdekker Van de Pol. Beurtschipper Van Ijken had zijn vlet op een wagen gezet en bemand met familie en bekenden uitgedost als matroos en stormvaste bemanning. Het fanfarekorps "De Eendracht" reed mee op een volgepakte Jan Plezier om de stoet van vrolijke tonen te voorzien. Bij aankomst van de optocht bij Groeneveld werd het burgemeestersechtpaar Rutgers van Rozenburg begroet, dat het boerenhuisje van binnen bekeek. Opvallend is dat er heel veel met riet werd geknutseld. Populair was ook – tot in de jaren vijftig – dennengroen, waarin gemakkelijk bloemen konden worden gestoken.

Enige vermakelijkheid verzorgde het zangkoor van de Rooms-Katholieke Kerk met de wagen 'Heden en toekomst', een tot bus omgetoverd koetsje, als hekkensluiter. Erachter hing een 'malle Jan' – eenassige wagen om boomstammen te verslepen – met een soort vliegtuig erop. De tekst daarop luidde:

De toekomst is bereid, zo vliege men naar de eeuwigheid

Zet alle zorg opzij, wie hiervan wil profiteren

Het is niet voor dames, maar wel voor heren.

Men vervoege zich voor dit plezier:

Het is bij Jan Elders no. 104.

Men kon zich voor het zangkoor opgeven bij de dirigent-organist Jan Elders. Het feest eindigde op vrijdagavond 31 augustus volgens de krant aldus: 'Lang trachtten zingende en hossende jongelui er de moed in te houden tot zich ten laatste alle jool oploste in den killen nacht.' Geen schokkende gebeurtenis zou men nu kunnen zeggen.

De feestcommissie, waarschijnlijk in 1923 (coll. Henk van Hees). We zien hier verschillende personen die ook al in 1913 in de commissie zaten en een goede afspiegeling van den dorpsgemeenschap zijn.

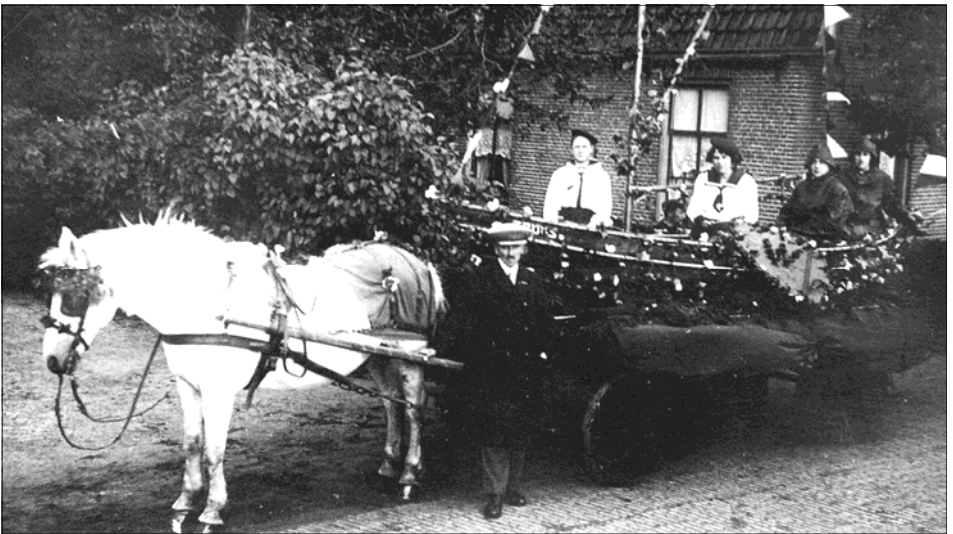
Staande v.l.n.r.: Meindert Rebel (1865-1947), Toon Koppen (1862-1929), Klaas Makker (1887-1953), Aart de Bruijn (1874-1952), Bertus Groen (1890-1980), Hendrik Eggenkamp (1874-1952), C.J.F. Willeman (onderwijzer Mariaschool) en twee onbekenden. Zittend v.l.n.r.: Hendrikus Anthonius Geerars (1890-1930; hoofd van de Mariaschool), onbekend^d, burgemeester jhr. Louis Rutgers van Rozenburg, gemeentesecretaris Daniël van Hoepen en Arian Koelewijn (1863-1945).

DE EEMNESSER KERMIS EN DE VOLKSFEESTEN 1919-1936

Economische en maatschappelijke ontwikkelingen misten ook hun uitwerking niet op de feestvieringen. De tijd van de vreselijke Eerste Wereldoorlog (1914-1918), die een aanslag pleegde op de Europese jeugd, en de dreigende overslag van de Russische Revolutie van 1917 zorgden voor een omslag op velerlei gebied. Arbeidsverhoudingen wijzigden drastisch en we zien rond die tijd langs de assen van de verzuiling verschillende (afdelingen van) standsorganisaties en verenigingen in Eemnes ontstaan. Voor details verwijs ik naar de *Historische Canon van Eemnes*, venster 16 over de verzuiling en ontzuiling. Er ontstond een grote economische

Boven: Een jolige bijdrage aan de optocht van 1923 was de wagen van het R.K. Zangkoor: een tot bus omgebouwde koets met een knutselwerk erachter dat een 'vliegmachien' moest voorstellen, dat achter boven het koetsje is te zien (coll. D. van Hoepen). Met een fietspomp werd zaagsel uit een blikken bus als rook weggespoten.

Onder: De versierde wagen met boot 'Truus' van de familie Van IJken in 1923 (coll. D. van Hoepen). Midden op de boot zit Heintje van IJken.

Wagen van de familie Hilhorst, Meentweg 3, in 1923 (foto J. Coerdes, Baarn; coll. P. van Hofslot; gegevens uit collectie D. van Hoepen). Op de bok staan/zitten v.l.n.r.: onbekend, Bet Kuijer-Wortel, Mien Fecken. Staande v.l.n.r.: Gijs Hilhorst (1858-1942) bij het paard, Maria Nagel-Lakeman (1865-1946), Aaltje Wortel-Engelen en Aal Steenman-Voskuilen (1901-1952).

opbloei, vooral met de 'bouwwoede in het Gooi', waardoor veel Eemnessers daarvan profiteerden en Eemnes groeide. De 'Roaring Twenties' waren ook in Eemnes doorgedrongen en het nieuwe café "Eemland" was daarvan de voorpost. In deze ontwikkeling zien we ook in 1919 de (her)oprichting van Fanfarecorps "De Eendracht" waaraan later in een apart artikel aandacht zal worden besteed.

De Eemnesser Kermis verdwijnt

In 1919, het eerste jaar na de Eerste Wereldoorlog, komen we een berichtje tegen dat er van zondag 12 tot en met woensdag 15 oktober in Eemnes-Buiten kermis wordt gehouden. De zondag is opmerkelijk, maar in 1924 en daarna was het gewoon van maandag tot en met woensdag.

In 1924 komen we ook nog andere opmerkelijke berichtgeving tegen in *De Bel*.

Twee berichten over de Eemnesser kermis in de Laarder Courant "De Bel" (coll. Historische Kring Laren). Links de aankondiging van 16 september 1925, toen de kermis nieuw leven zou worden ingeblazen volgens de Gooi- en Eemlander, rechts een advertentie van 14 oktober 1927.

De kermis.

— Volgens heel oude traditie wordt de eerste drie dagen van de volgende week te Buitendijk de kermis herdacht. Van eenige kermisviering is de laatste jaren netsi meer te bespeuren.

Kermis Eemnes.
 a.s. MAANDAG en DINSDAG
 's avonds half acht in
Café Eemland
 Dansing met Jazzband.
 VRIJ ENTREE.
 Aanbevelend,
 E. J. VAN WEGEN.

Van viering van Koninginnedag zou in Eemnes geen sprake zijn. Wel zou fanfarekorps "De Eendracht" op maandag 1 september of op dinsdag spelen en ook kon er gedanst worden bij café "Eemland". Op dinsdag meldt de krant dat bij navraag de feestelijkheden in verband met Koninginnedag niet doorgingen omdat 'de feestcommissie de vorige jaren minder prettige ervaringen had opgedaan'. Wat precies blijft geheel onduidelijk. Niemand wilde meer het initiatief nemen, noch eraan meedoen. Het concert ging uiteindelijk ook niet door op dinsdagavond, want er was een godsdienstoefening.

In oktober van 1924 volgden ook berichten over de wegwijnende kermis, wat erop neerkomt dat van kermisviering alleen nog sprake was in de beslotenheid van de cafés. Er zou nog slechts een koekkraam komen, 'als hij nog komt'. De dagen worden alleen nog op dat niveau gevierd, maar van een 'kermis' zoals wij ons gewoonlijk voorstellen is helemaal geen sprake meer. Vroeger waren er nog kraampjes in de Kerkstraat met koeken, gebakken vis en zuur, wat overeenkomt met de door Henk van Hees opgetekende herinneringen.⁵

In 1925 nam een aantal Eemnessers het initiatief om net als in Blaricum de kermis nieuw leven in te blazen. In de 'Commissie, die de regeling van een en ander in handen had,' zaten: [D. van] Hoepen, W.[C.] van den Brink, C. Eek, C. Hilhorst, N. Makker en H. Eggenkamp. Opvallend is dat alle leden katholiek waren, behalve Van Hoepen (gemeentesecretaris), van wie bekend is dat hij kerkelijk niet praktiserend was. Mogelijk zat hij erin om de verbinding met de gemeente te onderhouden. Bij herberg "De Lindeboom" was een zweefmolen, toen voortbewogen door een broodmager karrenhitje, dat tot ergernis van de verslaggever van *De Bel* met stokslagen werd voortgejaagd. Enkele kraampjes in de Kerkstraat completeerden

de zeer bescheiden kermis. Daaronder waren een schiettent en een werptent – ‘Amerikaansch hoepla’ – en een koekkraam. De omvang en de aard van de attracties, in het verleden misschien aangevuld met een kop van jut, typeert de Eemneser Kermis als een ‘boerenkermis’. De cafébazen deden goede zaken. Er was nu ook een ringrijderij in de Kerkstraat met 13 deelnemers, waaronder mevrouw Falkenhagen van de manege te Laren, in rijkostuum.

Men krijgt sterk de indruk dat de eerdergenoemde, maar onbekende problemen rond Koninginnedag en/of de Jubileumviering te maken hebben gehad met aanstoot die is genomen in het hervormde deel van de dorpsgemeenschap. De ‘zingende en hossende jongelui’ in 1923 zouden best eens het probleem geweest kunnen zijn. Mijn stellige indruk is dat de Commissie de oude traditie van de kermis aangegrepen heeft om een feest te organiseren. Het weer zat niet mee, maar dat mocht de pret niet drukken volgens de krant. Dit was misschien de reden dat het Volksfeest van 1926 weer in september was. Het kan ook zijn dat het hervormde dorpsdeel geen associaties wilde met de ‘kermis’. We weten het gewoon niet.

Café Eemland adverteerde in 1927 en 1928 met ‘Dansing met Jazzband’ ter gelegenheid van de kermis. Die van 1928 verliep ‘buitengewoon rustig’. In de context van voorgaande is het misschien wel veelzeggend dat er aandacht werd besteed aan dit rustige verloop. Nog eenmaal komen we de ‘kermis’ tegen. In 1934 worden de traditionele kermisdagen aangegrepen om een ringrijderij te organiseren. Ook hier werkte het weer wederom niet echt mee. De Meentweg was versierd met vlaggen en de zeeverende verhoging op de dijk vormde een mooie tribune.

Daarmee had de ‘kermis’ een allerlaatste opleving. Mevrouw Van den Tweel-Hoofd (geb. 1927) vertelde dat zij in haar lagerschooltijd altijd met de kermis snoepgeld kreeg en bij ‘vrouw Wortel’ (Wakkerendijk 44) snoep kocht, alles 1 ct /stuk. Ook kwam ze wel bij Daatje Nagel (Kerkstraat 6), die maar één bak ‘uitzoeksels’ had. Met haar ijzersterke geheugen kan ze zich niet herinneren ooit kinderen van hervormde huize bij die gelegenheden gezien te hebben. Alleen de bakkers, zoals Hoogland, hielden met speciale kermiskoeken die kermistraditie in de winkels nog tot omstreeks 1950 in ere. Dit lijkt op het oude gebruik van ‘huwelijkskoeken’ of ‘hijlikmakers’ om amoreuze avances kracht bij te zetten tijdens de kermis, die algemeen ook als huwelijksmarkt gold.⁶

Het volksfeest

Uit overleveringen, die Henk van Hees optekende, zouden de volksfeesten in Eemnes niet zo’n lange traditie hebben als de kermis. In 1909 werd de geboorte van Juliana gevierd met een ‘volksfeest’. In 1923 zagen we dat bij de voorberei-

ding van de feesten voor het regeringsjubileum werd gerefereerd aan de 'vroegere commissie voor de volksfeesten'. En inderdaad, we komen in september 1920 'de voorlopige commissie voor het volksfeest' van 16 september tegen. In augustus 1921 zien we 'de commissie voor het volksfeest', die in juli nog 'voormalige feestcommissie' en 'de oude regelingscommissie' werd genoemd, die besloot op 30 en 31 augustus 1921 een kinder- en volksfeest te vieren. Een volksfeest was duidelijk voor de volwassenen en jongvolwassenen, waarbij versierde voertuigen een cultureel element en volksspelen met wedstrijds- en hilariteitselementen belangrijke componenten waren; geen kermisachtige toestanden.

In 1926 werd het 'volksfeest' aangekondigd, dat 'traditioneel' werd genoemd en daarna tot 1936 rond 15 september werd gevierd in Eemnes. Het eerdergenoemde liberale streven – als daar in Eemnes al sprake van was – om de oogstfeesten, c.q. de volksfeesten te verplaatsen naar de oude Koninginnedag op 31 augustus heeft, behalve in 1921 en 1923 tot 1936 niks uitgehaald. Of het is mislukt met 1924 tot gevolg. De volksfeesten lijken de Eemnesser kermis gewoon te hebben vervangen met de voorkeur voor midden september, na de hooitijd. Er waren niet elk jaar volksfeesten, maar met onregelmatige tussenpozen. Vanaf 1936 worden deze in principe samengevoegd met de kinderfeesten op Koninginnedag. De tabel aan het eind geeft een overzicht van de volksfeesten, de kermissen waar aandacht voor was in de pers en enkele andere feesten.

Versierde sjezen, ringsteken met sjezen en op losse paarden en andere volksspelen waren gebruikelijke onderdelen en deze typeren de 'volksfeesten'. Fraaie prijzen in de vorm van nuttige of sierlijke voorwerpen werden door gulle gevers beschikbaar gesteld om de deelname aan de wedstrijden aan te moedigen. Hoogtepunt was ook weer in 1926 al het 'ouderwetse tonnetje steken' in de Kerkstraat op de laatste avond, die verder eindigde met 'gehos en gejoel der feestgangers tot laat in den nacht'. In 1935 werd het niet geplande tonnetje steken toch gehouden op veler verzoek, een bewijs dat het zeer geliefd was. In 1920 en 1921 komen we naast tonnetje steken ook al boegspriet lopen tegen. Van de kermis en van de oudere volksfeesten hebben we helaas geen beeldmateriaal.

Aardig detail is, dat op 18 september 1920 een Hilversummer klaagt over het Hilversumse onvermogen om een Volksfeest te organiseren en hij schrijft daarbij: 'Wat veel kleinere gemeenten als Laren en Eemnes b.v. in enkele dagen klaar spelen, weet Hilversum nooit te bereiken.' Kijk eens aan, wat een compliment! Opvallend is, ook bij andere gelegenheden, dat binnen een paar dagen een optocht uit de grond werd gestampt. Aan paarden en wagens geen gebrek, maar toch opmerkelijk.

Praalwagen "Het Wapen van Eemnes" in de allegorische optocht op 12 september 1936 ter gelegenheid van de verloving prinses Juliana (coll. Henk van Hees). Het tafereel stelt een gezelschap jonge stellen voor vergezeld van een 'ouder echtpaar', te zien aan de kleding, c.q. de staartkap en de hoge hoed. De jonge vrouwen dragen de 'ronde' of 'knipmuts', ook 'pink met de horens' genoemd, de jongemannen petten.

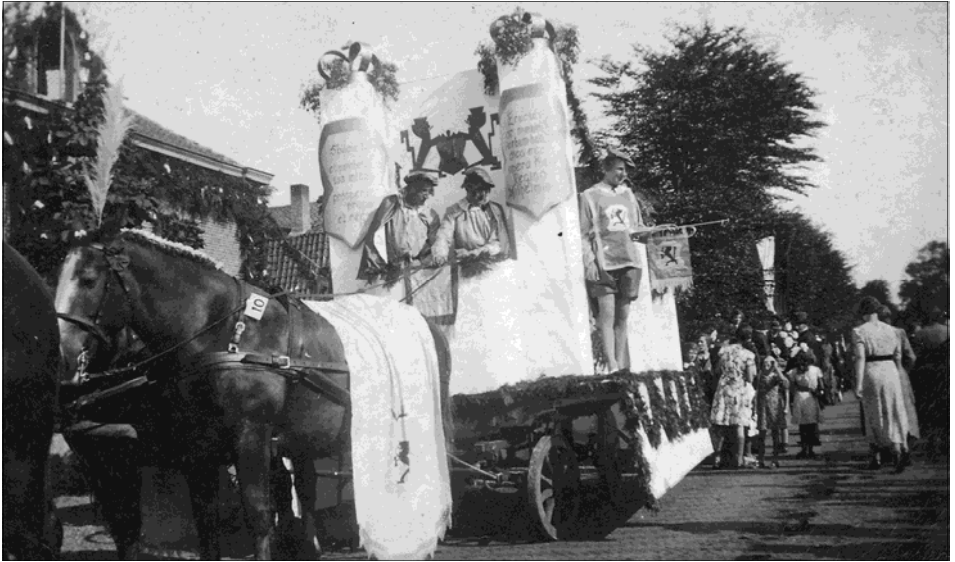

Op de bok: Henk Horst. Staand v.l.n.r.: Riek Makker en Gerard van Stoutenburg als 'ouder echtpaar', Gon Makker, Jan Dijkstra, Geert, Kees en Clasiën Makker, Gijs Roodhart, Mie van der Wardt, Antoon van Stoutenburg, Geert Renkers, Henk Zandvliet, Dien van Stoutenburg, Henk van der Wardt, onbekende man in de achtergrond, Ko Makker, Kees van der Wardt, Mie Makker, Isaak Makker

ORANJE-COMITÉ: VOLKSFEESTEN NAAR KONINGINNEDAG 1936-1939

Op 12 maart 1936 werd burgemeester mr. P.A.L. van Ogtrop in Eemnes geïnstalleerd en feestelijk vanaf de grens met Baarn binnengehaald. Met hem zou er op verschillende terreinen een andere wind gaan waaien door Eemnes. Onder zijn bestuur is het Volksfeest, dat doorgaans rond 15 september plaatsvond, verplaatst naar Koninginnedag 31 augustus. De commissie die de vorige jaren deze feesten organiseerde, werd toen omgedoopt in Oranje-Comité. Toch was er op de avond van 9 september al weer een klein feestje met een muzikale optocht van het muziekcorps uit Laren ter gelegenheid van de verloving van prinses Juliana met prins

Bij het 40-jarig regeringsjubileum van koningin Wilhelmina was deze praalwagen een eerbetoon aan de koningin (coll. Jan Manten). Aan de niet zichtbare zijde zat Nel van Hamersveld op de troon als koningin, vergezeld van nimfen en herauten.

Bernhard. Ook in Eemnes werd er, net als elders in het land, op de zaterdag daarna spontaan feest gevierd, met een optocht.

Het koningshuis zou in de komende tijd nog meer in de belangstelling staan. Op 7 januari 1937 volgde het huwelijk van Juliana en Bernhard, waarbij de schoolkinderen de Juliana- en Bernhard-bomen voor het oude raadhuis plantten. 's Avonds werd in het Vereenigingsgebouw aan de Kerkstraat een 'tableau vivant' opgevoerd, het spel "Twee koningskinderen". Daarin werd het leven van de prinselijke bruid en bruidegom uitgebeeld in beeldende scènes. Bertus Groen had de leiding en hij sprak de verbindende teksten. Twee verpleegsters liepen met de kleine Juliana in de kinderwagen rond. Tot slot van de voorstelling probeerde Bertus Groen het publiek van de stoelen te krijgen met een soort zegening voor het bruidspaar en het Koninklijk Huis. Dat lukte niet en hij joeg het publiek maar aan met de voordracht:

*Verheffen hart en handen
tot heil der Nederlanden
en daar kan Wilhelmina op vertrouwen*

Bij de optocht op 23 september 1937 won deze wagen met het thema "Levensstroom" de eerste prijs (coll. Henk van Hees). V.l.n.r.: Theo Grob (tijd), Gerard Staal (mooi weer), Henk van Hamersveld (mooi weer), Henk van Wijk (bruidegom), Jan Heek (bruid), Wout Staal (slecht weer), Jan Hagen van Laarderweg 72 (slecht weer).

waarna Koos de Groot spontaan van achter de zaal riep: 'En ook op Bertus Groen! Aartje Blom als Juliana en Jan Scherpenzeel als Bernhard bootsten het paar precies na zoals ze toen op een statiefoto stonden. Aldus een overgeleverd getuigenverflag.

Koninginnedag op 31 augustus 1937 werd in dat jaar als kinderfeest gevierd, want het Volksfeest was verplaatst naar 23 september in verband met het aanstaande huwelijck van burgemeester Van Ogtrop en Eugenie baronesse Van Voorst tot Voorst. In 1938 werd Koninginnedag weer met een Volksfeest gevierd, nu extra feestelijk door het 40-jarig regeringsjubileum van koningin Wilhelmina. De 'Nationale Film' en enkele komische films werden 's avonds vertoond op het haventerrein. In 1939 werd het Koninginnefeest afgeblazen wegens de gespannen toestand in Europa: mobilisatie!

BRONNEN

De Bel en Laarder Courant "De Bel" (vanaf 13 oktober 1923), doorzoekbaar op historielaren.nl.
De Gooi- en Eemlander, doorzoekbaar op de.kranten.kb.nl.

Tabel: Volksfeesten (V), enkele bijzondere feesten en 'kermissen' (K) met bijzondere vermelding in de pers, die jaarlijks werden gehouden op de drie eerste dagen na de derde zondag in oktober. De frequentie van de volksfeesten neemt toe en zij vervangen de kermis om uiteindelijk met de kinderfeesten op Koninginnedag te worden samengevoegd in 1936.

Datum		Type	Bijzonderheden
1898	6/9	V?	Inhuldiging koningin Wilhelmina
1909	13/5	V	N.a.v. geboorte prinses Juliana 30/4
1913	18-19/9	V	Onafhankelijkheidsfeest
1913	20-21/10	K	Rustig verlopen kermis
1919	12-15/10	K	Aankondiging kermis
1920	16/9	V	Volksfeest zonder aanleiding
1921	30-31/8	V	Koninginnedag 31/8
1923	30-31/8	V	25-Jarig regeringsjubileum
1924	20-22/10	K	Kermis nog slechts in cafés gevierd
1925	19-21/10	K	Kermis met ringrijderij
1926	15-16/9	V	Volksfeest zonder aanleiding
1927	17-18/10	K	Café Eemland: dansen op jazzmuziek
1928	14-16/8		Concours "De Eendracht", kermis, ringrijden
1928	19-21/10	K	Café Eemland: dansen op jazzmuziek
1931	3-5/8		Concours "De Eendracht"
1934	15/10	(K)	Ringrijderij, zonder kermisattracties
1935	17/9	V	Volksfeest zonder aanleiding
1936	31/8	V	Volksfeest naar Koninginnedag
1937	7/1		Huwelijk prinses Juliana en prins Bernhard
1937	31/8		Koninginnedag alleen kinderfeest i.v.m. 23/9
1937	23/9	V	Huwelijk burgemeester Van Ogtrop
1938	31/8	V	Koninginnedag
1939	31/8	(V)	Koninginnedag afgeblazen; mobilisatie

Het bruidspaar burgemeester P.A.L. van Ogtrop en Eugenie baronesse Van Voorst tot Voorst worden op 23 september 1937 met een Eemnesser volksfeest en een aubade geëerd (coll. Henk van Hees).

Jan Out, *Kroniek van Eemnes*, raadpleegbaar op historischekringeeemnes.nl.

Notulen van Gemeenteraad en B&W van Eemnes, Oud Archief Eemnes in Archief Eemland.
Aantekeningen van Henk van Hees van gesprekken met oude Eemnessers ca. 40 jaar geleden.
Enkele aanvullende gegevens uit gesprekken door auteur met nu levende oude Eemnessers.

NOTEN

1. Tijdens het onderzoek was de *Laarder Courant "De Bel"* vanaf 1925 gedigitaliseerd. Bij de afronding ervan heb ik de oudste legger van *De Bel* (vanaf het eerste begin op 13 okt. 1923 t/m dec. 1924) en *Het Weekblad voor Laren en Blaricum* (complete leggers van 1922 t/m 1924) kunnen bekijken, met grote dank aan de Historische Kring Laren. Het weekblad leverde nauwelijks iets over Eemnes op en niets relevants m.b.t. de feesten.
2. Jan ter Gouw, *De volksvermaken*, Haarlem 1871, p. 48 (op internet raadpleegbaar).
3. In 1972 en 1973 zou overigens al een paar keer een kermis zijn georganiseerd aan de Raadhuislaan tegenover het Plantsoen, resp. de parkeerplaats van SV Eemnes (nu bij De Hilt). Met dank aan Rom van der Schaaf.
4. In het boekje door H.A. van Hees, J. Kleinhoven en J.V.M. Out, *Eemnes in grootmoeders tijd*, Zaltbommel 1997, staat deze persoon vermeldt als wethouder Jan van 't Klooster. Uit vergelijking van familiefoto's door Henk (H.A.) van Hees zijn hierover echter twijfels gerezen.
5. Zie ook: Henk Van Hees en Livia Lankreijer-van Eijle, *Kerkstraat Eemnes*, Eemnes 1984, p. 12-13.
6. Ton de Jooode, *Feesten in Nederland*, jubileumboek t.g.v. 50-jarig bestaan Nederlandsche Middendandsbank 1927-1977, Amsterdam 1977, p.10-11.